

JEZIK U PRAKSI

STRANA VLASTITA IMENA U UDŽBENICIMA ISTORIJE NA SRPSKOHRVATSKOM JEZIČKOM PODRUČJU

STEVO DALMACIJA

Pedagoška akademija, Banjaluka

Stručni rad

A. Uvodne napomene

1. U radu se naznačuju fonetske, morfološke i ortografske varijacije u pisanju većeg broja stvarnih vlastitih imena.

Nisu obuhvaćena sva vlastita imena iz datog korpusa, nego samo ona koja se pojavljuju u različitim varijacijama i u različitim nazivima za isti pojam kao i ona koja su podložna ortografskim kolebanjima.

Pretežno se navode lična imena, a zatim imena zemalja, naroda, pokrajina, gradova, ostrva, rijeka, božanstava i životinja.

2. U analizi je konsultovano 37 udžbenika i priručnika iz istorije. Za ilustraciju nekih primjera poslužila je i ova literatura: *Opća enciklopedija*,¹ *Klaićev Rječnik*,² *Skokov Etimologijski rječnik*³ i *Pravopis* iz 1960.⁴

3. Navedena strana imena porijeklom su sa sljedećih jezičkih područja: albanskog, arapskog, bugarskog, engleskog, francuskog, grčkog, italijanskog, kineskog, latinskog, mađarskog, mongolskog, njemačkog, perzijskog, rumunskog, ruskog (i ukrajinskog), španskog i turskog.

B. O varijacijama imena i o različitim nazivima za isti pojam

4. Navodimo imena u različitim varijacijama:

a) imena u dvije varijacije: *Ahil* /28, 22/⁵ — *Ahilej* /30, 23/, *Anžujci* /14, 36/ — *Anžuvinci* /31, 215/, *Armenija* /K1, 102/⁶ — *Jermenija*

¹ *Opća enciklopedija*, Jugoslavenski leksikografski zavod, Zagreb, 1964.

² Bratoljub Klaić, *Rječnik stranih riječi*, Matica hrvatska, Zagreb, 1978.

³ Petar Skok, *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, JAZU, Zagreb, 1974.

⁴ *Pravopis srpskohrvatskoga književnog jezika* (ćirilčko izdanje), Matica srpska i Matica hrvatska, Novi Sad i Zagreb, 1960.

⁵ U popisu literature se vidi šta označavaju brojevi u kosim zagradama.

⁶ Kl. je skraćeniica za *Klaićev Rječnik*.

/22, 31/, *Atena* /30, 20/ — *Atina* /30, 30/, *Babilon* — *Vavilon* /32, 53/, *Babilonsko carstvo* /23, 122/ — *Vavilonsko Carstvo* /17, 23/, *Bizantsko Carstvo* /16, 9/ — *Vizantijsko Carstvo* /14, 370/, *Bonaparta* /12, 37/ — *Bonaparte* /31, 379/, *Bosfor* /9, 15/ — *Bospor* /13, 82/, *Bujonski* (14, 216/ — *Buljonski* /33, 199/, *Cipar* /9, 7/ — *Kipar* /14, 689/, *Dorani* /34, 112/ — *Dorci* /25, 38/, *Džingiskan* /31, 188/ i *Džingis-kan* /13, 68/, *Etrurci* /1, 104/ — *Etruščani* /32, 56/, *Huana* /29, 106/ — *Jovana* /14, 183/, *Ivan bez Zemlje* /36, 15/ — *Jovan bez zemlje* /14, 290/, *Jonci* /30, 625/ — *Jonjani* /30, 625/, *Kartaga* /30, 625/ — *Kartagina* /17, 102/, *Kristifor Kolumbo* /21, 120/ — *Kristofor Kolombo* /34, 147/, *Kserks* /28, 48/ — *Kserkso* /34, 125/, *Lav* /19, 109/ — *Leon* /31, 115/, *Liban* /11, 146/ — *Libanon* (OE, 4-585⁷), *Litva* /13, 73/ — *Litvanija* /14, 379/, *Madžari* /3, 30/ — *Madari* /16, 33/, *Mesenci* /30, 603/ — *Mesenjani* /30, 104/, *Mesopotamija* /17, 22/ — *Mezopotamija* /29, 13/, *Mona Lisa* /34, 182/ — *Mona Liza* /12, 11/, *Novobabilonsko carstvo* /23, 234/ — *Novo vavilonsko carstvo* /17, 27/, *Ocean* /37, 303/ — *Okean* /24, 113/, *Pegas* /30, 523/ — *Pegaz* /37, 235/, *Perikle* /30, 9/ — *Periklo* /7, 55/, *Ričard* /28, 204/ — *Rikard* /3, 153/, *Rumuni* /14, 190/ — *Rumunji* /26, 57/, *Rumunija* /14, 590/ — *Rumunjska* /13, 173/, *Safo* /30, 582/ — *Sapfa* /30, 635/, *Sigismund* /14, 617/ — *Zigmund* /14, 617/, *Sisif* /24, 162/ — *Sizif* /37, 279/, *Sofokle* /28, 56/ — *Sofoklo* /7, 60/, *Spanci* /12, 42/ — *Španjolci* /35, 152/, *Španija* /14, 122/ — *Španjolska* /34, 167/, *Švajcarska* /18, 38/ — *Švicarska* /13, 72/, *Tesej* /30, 138/ — *Tezej* /37, 291/, *Tiglatpalasar* /2, 367/ i *Tiglat-Palasar* /17, 24/, *Ugari* /16, 33/ — *Ugri* /7, 41/, *Zapadno Carstvo* /14, 735/ — *Zapadno Rimsko Carstvo* /34, 247/, *Zeus* /30, 23/ — *Zevs* /25, 44/.

b) imena u tri varijacije: *Anri* /14, 32/ — *Henri* /14, 32/ — *Henrih* /29, 122/, *Istočno Carstvo* /16, 9/ — *Istočno Rimsko Carstvo* /7, 95/ — *Istočnorimsko Carstvo* /PR, 349/⁸ *Manojlo Komnen* /16, 79/ — *Manojlo Komnin* /19, 537/ — *Manuel Komnen* /34, 82/, *Sumerani* /7, 28/ — *Sumerci* /25, 27/ — *Sumeri* /8, 27/, *Sveto Rimsko Carstvo* /14, 656/ — *Sveto Rimsko Carstvo Nemačke Narodnosti* /6, 117/ — *Sveto Rimsko Nemačko Carstvo* /14, 319/.

c) imena u četiri varijacije: *Đorđe Kastriotić Skenderbeg* /31, 498/ — *Đurađ Skenderbeg Kastriot* /31, 229/ — *Kastriot Ivan* /20, 436/ — *Skenderbeg* /19, 523/, *Nabukadnezar* /22, 50/ — *Nabukodonosor* /23, 101/ — *Nabuhodonosor* /22, 50/ — *Navuhodonosor* /17, 27/, *Ričard Lavlje Srce* /28, 204/ — *Ričard Lavljeg Srca* /14, 577/ — *Ričard Lavovo Srce* /33, 204/ — *Rikard Lavljeg srca* /3, 153/.

d) imena u šest varijacija: *Osmanlijsko Carstvo* /6, 58/ — *Osmanško Carstvo* /34, 297/ — *Otomanska Imperija* /6, 58/ — *Otomansko Carstvo* /6, 58/ — *Turska Carevina* /6, 166/ — *Tursko Carstvo* /18, 79/, *Tamerlan* /5, 143/ — *Timur hromi* /5, 143/ — *Timur Lenk* /13, 73/ — *Timur-lenk* /5, 143/ — *Timur Lenk-Tamerlan* /14, 673/ *Timur Lenk* ili *Tamerlan* /27, 169/.

⁷ OE je skraćunica za *Opću enciklopediju*.

⁸ PR je skraćunica za *Pravopisni rječnik*, vidi fusnotu 4.

5. Dajemo različite nazive za isti pojam:

a) dva imena za isti pojam: *Abisinija* /14, 14/ — *Etiopija* /4, 29/, *Albanija* /14, 24/ — *Arnautska* /12, 57/, *Bizantsko Carstvo* /16, 9/ — *Istočno Carstvo* /16, 7/, *Čustendil* /OE, 7-522/ — *Velbužd* /19, 407/, *Formoza* /10, 109/ — *Tajvan* /9, 20/, *Iran* /23, 240/ — *Perzija* /23, 249/, *Odisej* /37, 302/ — *Uliks* /37, 302/.

b) tri imena za isti pojam: *Caricin* /OE, 1-709/ — *Staljingrad* /12, 97/ — *Volgograd* /15, 168/, *Cejlon* /24, 91/ — *Sri Lanka* /K1, 215/ — *Taprobana* /19, 93/, *Dvoriječje* /23, 101/ — *Međurečje* /2, 25/ — *Mesopotamija* /17, 22/, *Lenjingrad* /15, 12/ — *Petrograd* /15, 26/ — *Sankt Peterburg* /OE, 4-565/, *Libija* /9, 37/ — *Tripolis* /6, 15/ — *Tripolitaniya* /K1, 1377/, *Osmanlijsko Carstvo* /6, 58/ — *Otomanska Imperija* /6, 58/ — *Turska Carevina* /6, 166/.

c) šest imena za isti pojam: *Crna zemlja* /23, 145/ — *Egipat* /8, 27/ — *Misir* /37, 72/ — *Obje zemlje* /23, 145/ — *Ujedinjena Arapska Republika* /34, 52/ — *Voljena zemlja* /23, 145/, *Mleci* /32, 35/ — *Mietačka Republika* /6, 131/ — *Republika Krilatog Lava* /PR, 162⁹ — *Republika Svetog Marka* /PR, 162/ — *Venecija* /16, 14/ — *Venecijanska Republika* /6, 131/.

Ako kombinujemo varijacije i različite nazive; ime *Carigrad* ima 11 takvih kombinacija: *Carigrad* /19, 55/ — *Istanbul* /K1, 614/ — *Istanbul* /9, 15/ — *Konstantinopol* /32, 7/ — *Konstantinopolis* /K1, 723/ — *Konstantinopolj* /PR, 382/ — *Konstantinov grad* /K1, 614/ — *Konstantinopolis* /K1, 614/ — *Stambol* /K1, 1261/ — *Stambul* /K1, 1261/ — *Vizantion* /19, 64/.

6. Budući da su udžbenici iz korpusa namijenjeni isključivo učenicima osnovnih i srednjih škola, imena se adaptiraju ili se navode u originalu. Kad se pišu izvorno, u zagradi se navode adaptirana imena. Većinom udžbenici zagrebačkih izdanja, kad ime navode izvorno, u zagradi daju adaptirano ime. Ima dosta i obratnih primjera: navodi se adaptirano ime, a original je u zagradi.¹⁰

7. Biće zanimljivo da vidimo kako se *Pravopis iz 1960.* odnosi prema jednom broju navedenih imena u 4. i 5. tački ovoga rada.

⁹ PP je skraćenica za publikaciju *Pravopisna problematika u Bosni i Hercegovini*, Institut za jezik i književnost u Sarajevu, Sarajevo, 1976.

¹⁰ Interesantno je da su se u našem jeziku strana imena nekada zamjenjivala našim imenima, pa je *Ištvan* postajao *Stevan*, *Džordž* *Đorđe* ili *Đuro*, *Elizabeta Jelisaveta*, *Johan Volfgang Jovan Vukohod* itd. S druge strane, i naša su imena prevedena u stranim jezicima. Tako je *Vuk Karadžić* na naslovnoj stranici svoga *Rječnika* 1818. godine postao *Wolf Stephansohn's* i *Lupi Stephani* iako je ovaakvo zamjenjivanje stranih imena našim imenima nepovratna prošlost, ipak smo prisiljeni da i danas neka strana imena adaptiramo u našem jeziku: *Petar Veliki* (*Pjotr Velikij*), *Jovan bez Zemlje* (*Džon*, engleski kralj u 12. vijeku), *Franjo Josif* (*Franc Jozef*), *Norveška* (*Norige*), *Svedska* (*Sverige*), *Beč* (*Wien*), *Njemačka* (*Deutschland*), *Francuska* (*France*), *Finska* (*Suomi*), *Indija* (*Bharat*) itd. To znači da tradicija i vremenska slojevitost u adaptaciji stranih imena igraju veliku ulogu i da o tome treba voditi računa. Vidi članak Milana Šipke »*Papa Jovan i Jovan Vukohod*« u knjizi »*Naš jezik u praksi*«, Sarajevo, 1979, str. 34. i 35.

Pisanje dvojnih naziva: *Ahil* i *Ahilej*, *Armenija* i *Jermenija*, *Anžujci* i *Anžuvinci*, *Atena* i *Atina*, *Bosfor* i *Bospor*, *Cipar* i *Kipar*, *Etrurci* i *Etruščani*, *Formoza* i *Tajvan*, *Kartaga* i *Kartagina*, *Mađari* i *Mađžari*, *Mađarska* i *Mađžarska*, *Mleci* i *Venecija*, *Mesopotamija* i *Mezopotamija*, *Ocean* i *Okean*, *Ričard* i *Rikard*, *Rumuni* i *Rumunji*, *Rumunija* i *Rumunjska*, *Spanac* i *Španjolac*, *Spanija* i *Španjolska*, *Svajcarac* i *Svicarac*, *Švajcarska* i *Švicarska*, *Zeus* i *Zeus* omogućava *Pravopis iz 1960.* Ova imena se, uglavnom, podjednako upotrebljavaju u datim udžbenicima. Jedni se oblici ovih imena upotrebljavaju na jednom, a drugi oblici na drugom dijelu naše jezičke teritorije. Tako se, na primjer, ime *Atena* upotrebljava u zagrebačkim i sarajevskim udžbenicima, a *Atina* u sarajevskim, titogradskim i beogradskim udžbenicima.

Mjesto mekadašnjih imena zemalja i gradova: *Abisinija* i *Abesinija* (PR, 175), *Caricin* i *Staljingrad*, *Cejlon*, *Petrograd* i *Velbužd* danas su: *Etiopija*, *Volgograd*, *Šri Lanka* (ne *Sri Lanka*), *Lenjingrad* i *Čustendil* (*Kjustendil*). Od navedenih imena *Volgograd* (*Caricin*, *Staljingrad*), *Čustendil* (*Velbužd*) i *Šri Lanka* (Ime *Sri Lanka* novijeg je datuma) nisu zabilježeni u *Pravopisu iz 1960.*

Imena: *Babilon* i *Vavilon* (Pr, 155, f),¹¹ *Babilonija* i *Vavilonija* /PR 189/, *Bizant* i *Vizant*, *Bizantija* i *Vizantija* /Pr, 155. f/ podjednako se upotrebljavaju u našim udžbenicima s tim što su oblici sa *B* isključivo u udžbenicima štampanim u Zagrebu. Prema zabilježenim imenima: *Bizantsko Carstvo* i *Vizantijsko Carstvo* /PR, 223/, *Istočno Rimsko Carstvo* i *Istočnorimsko Carstvo* /PR, 349/, bilo bi logično da je u *Pravopisu iz 1960.* navedeno i: *Babilonsko Carstvo* i *Vavilonsko Carstvo*, *Zapadno Rimsko Carstvo* i *Zapadnorimsko Carstvo*.

Različiti nazivi za *Carigrad*: *Istanbul*, *Stambol*, *Stambul* registrovani su u *Pravopisu iz 1960.* (Vidi Pr, 87.a i PR, 715). Interesantno je da ime *Istambul* (sa *m*) nije zabilježeno u *Pravopisu iz 1960.* *Konstantinopolj* (i njegove varijacije) i *Vizantion* su stariji nazivi za *Istambul*.

Ime perzijskog kralja *Kserksa* (*Xerxes*) upotrebljava se u konsultovanom korpusu dvojako: *Kserks* i *Kserkso*. Vjerovatno je na to uticala i pravopisna odredba o pisanju ovoga imena /Pr, 156.e/.

U *Pravopisu iz 1960.* nisu zabilježena imena *Litva* i *Litvanija*, ali jesu njihovi etnici: *Litavac*, -ka i *Litvanac*, -ka /PR, 405/.

Uliks, latinsko ime za *Odiseja* /Pr, 155.o/, nije navedeno u *Pravopisu*.

Pravopis iz 1960. omogućava pisanje i *Persija* i *Perzija* /Pr, 155.k/. Obje varijante podjednako su zastupljene i u udžbenicima: u zagrebačkim fonetska varijanta — *Perzija*, a u sarajevskim i beogradskim — *Persija*. Iako je *Iran* noviji naziv za *Perziju*, nije naveden u *Pravopisu iz 1960.* već samo etnik: *Iranac*, -ka /PR, 339/.

Prema grčkom i latinskom *Sisiphos*, *Sisiphus* i *Hesiodos*, *Hesiodus*, na cijeloj srpskohrvatskoj jezičkoj teritoriji susreću se fonetske varijante: *Sizif* i *Sisif*, *Heziod* i *Hesiod*. *Pravopis iz 1960.* propisuje samo

¹¹ Pr. je skraćenica za *Pravopis iz 1960.*

Sizif, ali i *Heziod*, i *Hesiod* /Pr, 155.j/. Dakle, samo *Sizif*, a, s druge strane, dopušteno je i *Tezej*, i *Tesej* /PR, 731/.

8. Već smo u prethodnoj tački naveli neka imena koja nisu registrovana u *Pravopisu iz 1960.* (a neka ni u mnogim našim rječnicima), na primjer: *Formoza* i *Tajvan*, *Jonci*, *Liban* i *Libanon*. *Mletačka Republika* (i druge varijacije ovoga imena osim *Mleci* i *Vevecija*), *Nabukodonosor*, *Otomanska Imperija* (i druge varijacije ovoga imena osim *Tursko Carstvo*), *Skenderbeg*, *Tamerlan*, *Tiglatpalasar*, *Tutankamon*, *Zigmund* i druga.¹²

C. Pravopisna kolebanja

C.1. Veliko i malo slovo

9. Pravopisna kolebanja u upotrebi velikog i malog slova najbolje ćemo uočiti ako navedemo određeni broj primjera iz korpusa: *Babilonsko Carstvo* /34, 65/ i *Babilonsko carstvo* /23, 122/, *Crveno more* /9, 37/ i *Crveno More* /23, 20/, *Filip II Španski* /29, 187/ i *F. II španski* /11, 446/, *Ivan bez Zemlje* /36, 15/, *Ivan bez zemlje* /3, 153/ i *Jovan Bez Zemlje* /14, 290/, *Latinsko Carstvo* /35, 15/ i *Latinsko carstvo* /19, 390/, *Leonardo da Vinči* /29, 414/ i *Leonardo Da Vinči* /29, 39/, *Novo Carstvo* /4, 46/ i *Novo carstvo* /23, 17/, *Persijski zaliv* /23, 117/ i *Persijski Zaliv* /17, 20/, *Ričard Lavljeg Srca* /14, 577/ i *Rikard Lavljeg srca* /3, 153/, *Sredozemno more* /9, 13/ i *Sredozemno More* /23, 19/, *Staro Carstvo* /4, 31/ i *Staro carstvo* /23, 15/, *Šarl de Gol* /21, 42/ i *Šarl De Gol* /14, 135/.

10. U *Pravopisu iz 1960.* (t. 12) stoji: »U vlastitim imenima... zemalja, država i kontinenata koja su sastavljena od više dijelova — svaka se riječ, osim veznika i prijedloga ako nije na početku, piše velikim slovom«. Navode se, pored ostalih, i ovi primjeri: *Savez Sovjetskih Socijalističkih Republika*, *Sjedinjene Američke Države*, *Sjeverna Amerika*, *Južna Amerika*. Interesantno je da se u ovoj tački *Pravopisa*, gdje bi inače trebalo, ne navodi ime nijedne države koja više ne postoji. U *Pravopisnom rječniku* navode se imena: *Austro-Ugarska Monarhija* (str. 432) i *Tursko Carstvo* (str. 746).¹³

Kad je riječ o stranim vlastitim imenima a naročito o nazivima država koje više ne postoje, konkretniji su navodi *Pravopisnog priručnika* (t. 10.e):¹⁴ »Velikim početnim slovom svake riječi pišu se i nazivi država koje više ne postoje, a od kojih neke mogu imati i više naziva: *Tursko Carstvo* (*Turska Carevina*, *Otomanska Imperija*, *Osmanlijsko*

¹² Ne postoji norma kako treba pisati ova imena. I to je dokaz da bi trebalo organizovanje i smišljenije prići cjelokupnoj problematici upotrebe stranih vlastitih imena u našem jeziku.

¹³ U t. 12. ovoga rada navodili smo iz *Pravopisa* još neka imena država koje više ne postoje.

¹⁴ Sv. Marković, M. Ajanović i Z. Diklić: *Pravopisni priručnik sh-hs. jezika*, Svjetlost, Sarajevo, 1977.

Carstvo), *Rimsko Carstvo*, *Vizantijsko (Bizantijsko) Carstvo (Istočno Rimsko Carstvo)*, *Mletačka Republika*, ... *Austro-Ugarska Monarhija*».

Navedene odredbe *Pravopisa* i *Pravopisnog priručnika* su jasne, ali je pitanje da li je jasan i precizan pojam vlastitog imena. Mislimo da nije i da najviše zbog toga dolazi do šarenila u upotrebi velikog slova u pisanju navedenih i pojmovno bliskih vlastitih imena. Pitanje je kako se tačno naziva bivša država *Tursko Carstvo*, da li tako ili nekako drugačije (u t. 4.d. ovoga rada navedeno je 6 imena za tu državu. Ne mogu svi biti pravi nazivi. Zato bi u budućem izdanju *Pravopisa* trebalo precizirati pojam vlastitog imena uopšte, naročito stranog).

11. Navedeni primjeri rječito govore da u pisanju velikog slova, kad je riječ o stranim vlastitim imenima, vlada izraženo šarenilo i neujednačenost. Stiče se utisak da se mnogi autori udžbenika ne pridržavaju pravopisnih uputa, već da postupaju onako kako je njima po volji. Što je još čudnije, ima primjera da jedan autor u istom udžbeniku na više načina piše jedno vlastito ime. To šarenilo je još veće kad se uporedi više udžbenika i priručnika.

Tako, u jednom udžbeniku nalazimo: *Filip II Španski*, a u drugom *F. II španski*, u jednom je *Ivan bez zemlje*, a u drugom *Jovan Bez Zemlje*, jedan se vladar zove *Karlo francuski*, a drugi *Karlo Španski*, *Timur hromi*, *Karlo Hromi* itd.

Pravopis (t. 6.b) omogućava da se ime »najhrabrijeg i najsnažnijeg evropskog ritera« piše *Ričard Lavovo Srce* i *Rikard Lavljeg Srca*, ali u udžbenicima se ovo ime piše na četiri načina (V. t. 4.c ovog rada), pored ostalog, i malim s.

Do pisanja imena *Crveno More* i *Sredozemno more* najvjerovatnije dolazi zbog toga što su u prošlosti različiti pravopisi na razne načine tretirali pitanje pisanja velikim slovom geografskih imena.

12. O determinativnim dijelovima uz tuđena imena (*de, da, fon, van* i slično) govori se u *Pravopisu iz 1960.* (t. 167.j), ali u smislu njihove promjene, a ne u kontekstu uputa za pisanja velikog ili malog slova. Zato bi bilo uputno pridržavati se rješenja datog u *Pravopisnom priručniku* (t. 7.b): »Pravilo je da se u stranim imenima prijedlozi *de, da, van, fon (von)* i sl. pišu malim slovom: *Šarl de Gol (Charles de Gaulle)*, *Leonardo da Vinči (Leonardo da Vinci)*, *Vincent van Gog (Vincent van Gogh)*, *Oto fon Bizmark (Otto von Bismark)* i dr.

Međutim, ušlo je u običaj da se i prijedlog piše velikim slovom, kao početak prezimena, u slučaju kada se ova imena upotrijebe bez ličnog imena: *De Gol, Van Gog, Fon Bizmark*, pa ih treba tako i pisati«.

C. 2. Crtica i crta

13. Iz korpusa su zabilježeni, pored ostalih, i ovi primjeri pisanja mekih vlastitih imena sa crticom ili crtom: *Austro-Ugarska* (OE, 1—290), *Džingis-kan* i *Džingiskan*,¹⁵ *El Alamejn* (11, 99) i *El-Alamejn* (11, 103),

¹⁵ Ako se u zagradama ne navode izvori, navedeni su u t. 4. i 5.

J. Visarionovič Staljin (14, 641) i *J. Visarionovič-Staljin* (11, 60), *Kara Mustafa* (16, 136) i *Kara-Mustafa* (14, 314), *Marija Antoaneta* (6, 118) i *Marija-Antoaneta* (14, 401), *Marija Terezija* (16, 132) i *Marija-Terezija* (29, 316), *Sankt Peterburg* i *Sankt-Peterburg*, *Tiglatpalasar* i *Tiglat-Palasar*, *Tutankamon* i *Tut-Ank-Amon*.

14. Razmatramo pitanje crtice i crte zajedno, naravno, ne zbog toga što je identična upotreba ova dva pravopisna znaka nego zato što se ona u navedenim udžbenicima i priručnicima uopšte ne razlikuju: imamo slučajeve da se u istom udžbeniku neko ime piše jednom sa crtom, a drugi put sa crticom. Nije često potrebna ni crtica, jer nije riječ o polusloženici, a autor udžbenika piše crtu: *Marija-Antoaneta* (14, 401).

Imena *Austro-Ugarska Monarhija* i *Džingis-kan* su prave polusloženice i obavezno se pišu sa crticom. Obje su registrovane u *Pravopisnom rječniku* /PR, 432. i 820/.

Riječ *el* u imenu *El Alamejn* (kao: *El Ariš*, *El Gadafi*) je determinativni znak (kao: *de*, *da*, *fon*, vidi t. 12) i ne piše se sa crticom uz ime ispred kojeg se nalazi.

U *Pravopisu iz 1960.* (t. 87.) stoji da se između imena i nadimaka ne piše crtica i navode se ova tri primjera: *Jovan Jovanović Zmaj*, *Josip Broz Tito*, *Đuro Pucar Stari*. Tako (bez crtice) treba pisati i *J. Visarionovič Staljin*, a ne *J. Visarionovič-Staljin*, kako stoji u jednom udžbeniku (ovdje ima još jedna greška: ne *ć* u prezimenu nego *č*: *Ilić*, *Sergejevič* i slično).

Ime *Kara Mustafa* piše se u nominativu bez crtice, a u zavisnim padežima sa crticom: *od Kara-Mustafe* /PR, 366/.

Sva ostala imena iz tačke 13. ovoga rada nisu polusloženice i pišu se bez crtice.

Dakle, samo dva imena i jedno djelimično (*Austro-Ugarska*, *Džingis-kan* i *Kara Mustafa* u kosim padežima) sa našeg spiska (t. 13) treba obavezno pisati sa crticom, jer su polusloženice, a ostala imena nisu polusloženice i ne pišu se sa crticom, a pogotovo ne sa crtom.

C. 3. Navodnici

15. U korpusu smo pronašli samo četiri primjera upotrebe navodnika u vezi sa stranim vlastitim imenima: *Atila »bič božiji«* (34, 249), *Luj XIV »Kralj Sunce«* (35, 271), *Selim I Javuz »Grozni«* (14, 611) i *Selim III Ismet »Pijanica«* (14, 611).

16. Ako je perifrastični (opisni) naziv postao nadimak, ako se upotrebljava mjesto vlastitog imena, valjalo bi ga pisati bez navodnika i velikim slovom. Zato mislimo da bi opisno ime *Atila* trebalo pisati velikim slovom i bez navodnika: *Bič božiji*. Isto bi tako trebalo pisati i nadimke *Grozni* i *Pijanica*. Uostalom, potvrdu imamo i u *Pravopisu iz 1960.*: *Kralj Sunce* /PR, 725/, *Ivan Grozni* /Pr, 6b/, *Ričard Lavovo Srce* ili *Rikard Lavljev Srca* /Pr, 6.b/.

Znači, imena u sva četiri naša primjera pišu se bez navodnika i velikim slovom: *Bič božiji (Atila)*, *Kralj Sunce (Luj XIV)*, *Selim I J. Grozni* i *Selim III I. Pijanica*.

POPIS UDŽBENIKA I PRIRUČNIKA

U tekstu se, umjesto čitavog naslova djela, u kosim zagradama navodi samo broj pod kojim je djelo navedeno u ovome popisu. Drugi broj, koji je od prvog odvojen zarezom, označava stranicu navedenog djela. O nekim skraćenicama u zagradama vidi u fusnotama: 6, 7, 8, 9. i 11.

- 1) *Antički Rim* (panorama jedne civilizacije, grupa autora), Prosveta—Mladinska knjiga, Beograd—Ljubljana, 1976.
- 2) Avdijev, V. I.: *Istorija starog Istoka*, Naučna knjiga, Beograd, 1952.
- 3) Babić, Vladimir: *Povijest srednjega vijeka za V r. gimnazije*, Školska knjiga, Zagreb, 1953.
- 4) Božić, Ivan: *Istorija za I r. gimnazije* (II izdanje), Zavod za izdavanje udžbenika Sarajevo, Sarajevo, 1968.
- 5) Božić, Ivan i Novaković, R.: *Pregled istorije od XI do XX veka za II r. gimnazije*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva Beograd, Beograd, 1974.
- 6) Ćirković, M. Sima: *Istorija ljudskog društva i kulture...*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva Srbije Beograd, Beograd, 1962.
- 7) Drašković, Blagota i Makek, Ivo: *Narodi u prostoru i vremenu...* (za V r. osnovne škole), Školska knjiga, Zagreb, 1974.
- 8) Drašković, Blagota i Makek, Ivo: *Istorija za V r. osnovne škole*, Republički zavod za unapređivanje školstva Titograd, Titograd, 1975.
- 9) *Geografski atlas*, Geokarta, Beograd, 1976.
- 10) Gross, Mirjana: *19. stoljeće, povijest za III r. gimnazije*, Školska knjiga, Zagreb, 1974.
- 11) Grubač, Đorđe: *Istorija za VIII r. osnovne škole*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva Srbije Beograd, Beograd, 1960.
- 12) Grubač, Đorđe: *Istorija za VII r. osnovne škole*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva Srbije Beograd, Beograd, 1974.
- 13) *Ilustrovana povijest svijeta*, Stvarnost, Zagreb, 1970.
- 14) *Istorija (Mozaik znanja)*, Interpres, Beograd, 1970.
- 15) Knežević, Đorđe i Smiljević, B.: *Istorija najnovijeg doba za IV r. gimnazije*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva Srbije, Beograd, 1962.
- 16) Makek, Ivo, B. Drašković i Salzer, O.: *Narodi u prostoru i vremenu (2)*, Školska knjiga Zagreb, Zagreb, 1974.
- 17) Miškin, A.: *Istorija staroga veka*, Beograd, 1947.
- 18) Novaković, Relja: *Istorija za III r. gimnazije*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva Srbije, Beograd, 1971.
- 19) Ostrogorski, Georgije: *Istorija Vizantije*, Prosveta, Beograd, 1969.
- 20) Ostrogorski, Georgije: *O verovanjima i shvatanjima Vizantinaca*, Prosveta, Beograd, 1970.
- 21) Petrić, Dragomir i Radonjić, V.: *Istorija za VI r. osnovne škole*, Republički zavod za unapređivanje školstva Titograd, Titograd, 1975.
- 22) Ranović, A. B.: *Helenizam i njegova istorijska uloga*, Veselin Masleša, Sarajevo, 1962.
- 23) Reder, D. G. i Čerikasova, E. A.: *Istorija staroga vijeka (I dio)*, Zavod za izdavanje udžbenika Sarajevo, Sarajevo, 1972.
- 24) Robinson, H. S. i Wilson, K. M.: *Mitovi i legende svih naroda*, Rad, Beograd, 1976.
- 25) Rostovcev, M.: *Istorija staroga sveta (Grčka i Rim)*, Matica srpska, Novi Sad, 1974.

- 26) Salzer, Olga i Lovrenčić, R.: *Narodi u prostoru i vremenu (3)*, Školska knjiga, Zagreb, 1974.
- 27) Salzer, Olga i Matković, H.: *Povijest (školski leksikon)*, »Privreda« Zagreb, Zagreb, 1963.
- 28) Sete, Paul: *Epohe svjetske istorije...*, V. Masleša, Sarajevo, 1963.
- 29) Skaskin, S. D. i Vajnštajn, O. L.: *Istorija srednjeg veka (II deo)*, Naučna knjiga, Beograd, 1952.
- 30) Struve, B. B. i Kalistov, D. P.: *Stara Grčka*, Veselin Masleša, Sarajevo, 1962.
- 31) Šišić, Ferdo: *Pregled povijesti hrvatskoga naroda*, Matica hrvatska, Zagreb, 1962.
- 32) Topolovac, Knunoslava i Pavlič, Marija: *Povijest 5 (za V r. osnovne škole)*, Svjetlost, Sarajevo, 1973.
- 33) Udaljcov, A. D., Kosminski, J. A. i Vajnštajn, O. L.: *Istorija srednjeg veka (I deo)*, Naučna knjiga, Beograd, 1950.
- 34) Vrbetić, Marija: *Povijest za I razred gimnazije*, Školska knjiga, Zagreb, 1969.
- 35) Žeželj, Mirko: *Povijest za II razred gimnazije*, Školska knjiga, Zagreb, 1969.
- 36) Žeželj, Mirko: *Povijesna čitanka za II r. gimnazije*, Školska knjiga, Zagreb, 1970.
- 37) Zamariovski, Vojteh: *Junaci antičkih mitova*, Školska knjiga, Zagreb, 1973.

... što je za se sadržavao ni bilo koji drugi naslov koji bi uključivo na teorijske i empirijske sadržaje pri partikularnom pristupu složenoj rečenici (uostalom i rečenici uopšte). Preuzimajući s druge strane, s obzirom na broj strukturalnih tipova koordiniranih rečenica koja se deskriptivno u ovoj knjizi daje. Pražkovići, naime, daju samo opis koordiniranih rečenica s velikom i potpuno se problematiziraju ostalim tipovima koordiniranih rečenica samo onoliko koliko je to neophodno za bolju analizu naslova. Tako, uslovno uzeto, teorijsko proširenje kompenzira deskriptivno suženo sadržaje presudovanih naslovom. Upravo za dva dijela — teorijski i deskriptivni — gotovo da polarizuju strukturu Pražkovićeve knjige.

Teorijski natpolovišni dio Pražkovićeve studije završava razmatranjem pripadnosti rečenice i/ili govoru i/ili jeziku, pa preko analize odnosa koordinacije i subordinacije i kraćeg osvrta na mogućnosti klasifikacije koordiniranih rečenica u našem jeziku, završava kritičkom analizom određene koordinacije u velikim (za ovo pitanje naznačavajući) jugoslovenskim gramatikama. Pitanja koja se Pražkovići u ovom dijelu studije bave temeljno su teorijska pitanja koja u savremenoj sintaktičkoj teoriji ne (kao da nisu jedinstveno riješena nego su mnoga od njih rađena i razvijavana (npr. pitanja pripadnosti rečenice govoru ili jeziku). A ta pitanja, dakle, npr. Bevkovićevo i Žegirčevićevo o rečenici kao jedinici govora i/ili jezika, Pražkovići ne posmatraju samo kao polazišne u veoma uspešno vođenoj teorijskoj analizi. Pražkovići je u izlaganju veoma konzizan i (najvažnije) akcizna — u stavovima, a iznosi se dosta izlaganja i argumentacije gotovo